

ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ

Актуальність теми дослідження: Актуальним завданням сучасних політологічних досліджень є аналіз динаміки розвитку українського політичного режиму. Пострадянські трансформації 90-х років минулого століття наочно продемонстрували, що падіння комуністичного режиму і наступні політичні перетворення не обов'язково призведуть до встановлення тих чи інших форм ліберально-демократичного устрою. Зокрема, шляхи розвитку України та інших держав, що входили до складу СРСР, виявилися більш складними і драматичними, ніж шляхи країн Центральної і Східної Європи. Цей феномен став серйозним теоретичним викликом основним постулатам ортодоксальної теорії демократизації.

Мета дослідження: є аналіз теоретичних узагальнень, здійснених ученими цього регіону, а також західними дослідниками, щодо передумов трансформацій політичних режимів у посткомуністичних країнах, а також виявлення об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на цей процес.

Об'єкт дослідження: особливості й основні тенденції розвитку українського й польського політичних режимів у порівняльній перспективі.

Предмет дослідження: основні особливості пострадянської неопатримоніальної системи, відношення у структуруванні політико-економічного процесу й простору реальної політичної боротьби.

У колі сучасних досліджень перебуває й проблема зумовленості та диференційованості різних моделей децентралізації влади в посткомуністичних суспільствах. В Україні дослідження децентралізаційних реформ і формування системи місцевого самоврядування в сусідніх державах поки що не виходить до сфери уважного аналізу науковцями, так само, як і проблема загальної трансформації суспільства у «спорідненому світі». Як зауважив американський політолог С. Гантінгтон, демократія досягла, можливо, вершин свого розвитку в усьому світі [3, с. 34]. Проте польський дослідник А. Антошевський продовжує розвивати дану теорію демократії, яка набрала найбільшої популярності саме в період перехідних суспільств – країн Центрально-Східної Європи, виділяючи такі риси, що притаманні ліберальній демократії:

– по-перше, формально та фактично влада належить виборним представникам та керівникам, що ними призначаються. Вони не несуть відповідальності ні перед внутрішніми політичними акторами (наприклад, армією чи церквою), ні перед зовнішніми політичними акторами і не можуть бути ними обмежені в правах чи усунені від влади;

– по-друге, виконавча влада конституційно обмежена певними політичними інститутами, такими, як парламент, суди, міжнародні інстанції;

– по-третє, жодна група, що проголошує визнання правил гри, не може бути з неї виключена, а це означає, що вона має право на створення політичної партії та участь у виборах;

– по-четверте, існує рівність перед законом, гарантована фактичною незалежністю судів, вироки котрих поважаються іншими інституціями, що приймають рішення.

Верховенство ж закону, в свою чергу, захищає громадян від безпідставного порушення їх особистої свободи та приватної сфери державою або організованими «антидержавними силами» [4, с. 57]. Звідси випливає, що перехідний період надає нового сприйняття ліберальній демократії, яка має певні видозміни в країнах Центрально-Східної Європи. Навіть якщо проводити порівняльний аналіз у демократичних реформах Польщі і України, ми можемо побачити різні результати за якісними і хронологічними показниками.

Зміна існуючого ладу відбулась мирним шляхом за участі католицької церкви – традиційно впливового інституту суспільства. Стратегічний курс переходу від старої системи до демократії було накреслено під час проведення «круглого столу», що об'єднав усі впливові політичні сили навколо ідеї побудови правової держави. Також ринкової економіки та інтеграції в європейські структури. Згідно з позицією щодо питання політичних реформ, прийнятої «круглим столом» 1989 року, політична система Польщі повинна була ґрунтуватися на наступних принципах: політичний плюралізм, свобода слова, демократичний порядок, незалежність судів, добре розвинуте територіальне самоврядування. Найближчими реформами було оголошено реалізацію принципу профспілкового і громадського плюралізму, – зокрема, була легалізована профспілка «Солидарність», що означало визнання права політичної опозиції на легальну діяльність, передбачалося введення нової палати в парламенті – сейму і встановлення посту президента з великими повноваженнями.

Системні трансформації політичного й економічного характеру сприяли реформування політичної системи. Ціком протилежну ситуацію ми спостерігали в зміні політичної системи українського суспільства, хоча події 1989-1991 років відображають таку ж саму картину протестів і соціальної напруги, що мали місце і в сусідніх державах.

Політична стабілізація в українській політиці вважалась другорядною ознакою інституалізації політичного поля діяльності, оскільки на першому місці стояли такі проблеми, як прийняття Конституції, боротьба з лівими силами, затвердження національної символіки тощо. Проблеми ж стабілізації залишались на останньому місці, що й згодом позначилося на міжнародному становищі України, яка вибрала політику багатовекторності розвитку, внаслідок чого опинилась за межами європейської інтеграції та на межі виживання і боротьби з бідністю.

Проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки:

– трансформація політичного режиму Польщі та України відбувалися хоча і за схожими стратегіями, проте її результати значно відрізняються. Так Україні вдалося перейти до нового режиму. Вона змогла це зробити. Україні вдалося перейти на такий режим безпосередньо шляхом входження у нові структури влади. Але тільки незначна частина польської номенклатури сьогодні залишилася у владних колах;

– основною стратегією трансформації політичного режиму Польщі в новий режим став перехід до бізнес-структур. Ця різниця є значною через те, що в Україні колишня номенклатура протягом років незалежності продовжувала визначати «правила гри», а номенклатура Польщі фактично прийняла «правила гри», встановлені новою політичною елітою.

Список використаних джерел

1. Полохало В. Я. Від авторитаризму до ... авторитаризму. Україна в політичному інтер'єрі колишніх радянських республік. Політична думка. 2005. № 7. С. 76–88.
2. Ситник П. Ідеологічні засади розвитку українського суспільства. К.: Вид. УАДУ, 2001. С. 13–16.
3. Політологія посткомунізму: політичний аналіз посткомуністичних суспільств. К.: Політична думка, 1995. 368 с.
4. Antoszewski A. Perspektywę demokracji w Europie Środkowo-Wschodniej [Електронний ресурс] / A. Antoszewski // Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej.